

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

OŁTARZ GŁÓWNY
Z KOŚCIOŁA P.W. ŚW BARTŁOMIEJA W ROGACH

Opracowanie : mgr. Katarzyna Kasperkovicz
Nr. dyplomu: 7188

KROSNO, CZERWIEC 2021

1. KARTA IDENTYFIKACYJNA – OŁTARZ GŁÓWNY

A. IDENTYFIKACJA OBIEKTU

ROGI, KOŚCIÓŁ P.W ŚW. BARTŁOMIEJA, OŁTARZ GŁÓWNY

NR REJESTRU ZABYTKÓW: B-829 z dnia 8.02.2017

AUTOR: nieznany

CZAS POWSTANIA: ok.1700 r.

MATERIAŁ, TECHNIKA: szafa ołtarza wykonana jest z drewna łączonego za pomocą łączy stolarskich oraz kołków drewnianych. Struktura ołtarza jest polichromowana ze snycerskimi, złożonymi ornamentami. Złocenia z efektem na mat i poler wykonano w technice szlachetnej na pulment z użyciem złota płatkowego. Figury św. Bartłomieja, św. Piotra i Pawła, aniołów oraz płaskorzeźba z przedstawieniem Serca Jezusa rzeźbione w drewnie, pokryte barwną polichromią, złożone i srebrzone. Na bramkach znajdują się obrazy malowane na płótnie przyklejonym do drewnianych blatów w technice olejnej.

LOKALIZACJA: woj. podkarpackie, pow. krośnieński, gmina Miejsce Piastowe, Rogi, ściana wschodnia prezbiterium.^[1]_[SEP]

UŻYTKOWNIK: Parafia Rzymskokatolicka p.w. św. Bartłomieja w Rogach

Opracowanie: mgr Katarzyna Kasperkowicz, czerwiec 2021

2. ZAGADNIENIA HISTORYCZNE

Pierwszy kościół w Rogach wzmiankowany w 1462 r. Obecny kościół p.w. św. Bartłomieja został wybudowany w 1600 r., konsekrowany był w 1603 r. Obiekt został odremontowany w 1756 r. (wymieniono okna, posadzkę, wykonano polichromię wnętrza) wówczas proboszczem parafii był ks. Walenty Żeleziński. W latach 1886-88 dokonano przebudowy kościoła: przedłużono nawę o 1/3 długości w kierunku zachodnim, wzniesiono nową wieżę (najprawdopodobniej na wzór pierwotnej), dobudowano kruchtę od południa. Kierownikiem prac remontowych był mistrz ciesielski Franciszek Ukleja z Wietrzna. Z 1888 pochodzi polichromia w nawie autorstwa Michała Hornialkiewicza. W 1908 r. dokonano kolejnego remontu. Podczas prac dach został pokryty blachą, wykonano nowy szalunek na elewacji kościoła.¹ W 1931 Włodzimierz Lisowski z Sanoka wykonał polichromię w prezbiterium. Remontowany w latach 1966–67. Kapitałny remont drewnianych elementów kościoła przeprowadzono w latach 2010–2013.

3. OPIS, ANALIZA FORMY

Dwukondygnacyjny, trójosiowy, barokowy ołtarz został umieszczony na ścianie wschodniej prezbiterium, wypełnia niemal całą jej przestrzeń. W dolnej kondygnacji po bokach murowanej mensy znajdują się bramki zamknięte trójkątnym szczytem o ściętym wierzchołku. Bramki po bokach ujęte są parą pilastrów o korynckich kapitelach. Na osi bramek ustawione zostały figury świętych Piotra po lewej i Pawła po prawej. Na drzwiczkach bramek znajdują się obrazy z przedstawieniami „Zwycięstwo Samsona nad Filistynami” oraz „Ofiara Abrahama”. Antepedium z 1911 r. z haftowaną tkaniną. W predelli znajdują się płyciny wypełnione aplikacjami snycerskimi.

W części środkowej ołtarza umieszczona jest płaskorzeźba z przedstawieniem Najświętszego Serca Jezusa. Na zasuwie widnieje dwustronny obraz z przedstawieniem Piety oraz Immakulaty. Obrazy i płaskorzeźbę otacza bogato rzeźbiona rama z motywem stylizowanej wici roślinnej o kształcie prostokąta. Retabulum ujęte jest parą kompozytowych, złożonych kolumn o gładkich trzonach. Podtrzymują one półkoliste belkowanie z przerwany przyczółkiem. W strefie belkowania na osi ołtarza znajduje się rzeźba św. Bartłomieja, po bokach na brzegach belkowania ustawione są rzeźby uskrzydłych aniołków.

Po bokach retabulum (nad bramkami) znajdują się bogato rzeźbione, złożone uszaki z ornamentem stylizowanego akantu.

Płaskorzeźba z przedstawieniem „Najświętsze Serce Jezusa”

¹ Katalog Zabytków Sztuki w Polsce, t. I, zeszyt 1. Województwo Krośnieńskie: Krosno, Dukla i okolice, red. i oprac.: E. Śnieżyńska-Stolotowa, F. Stolot, inwentaryzacja: K. Kutrzebianka, M. Lemańska-Trepińska, J. Ross, Warszawa 1977, Instytut Sztuki PAN, str.133

Wykona z drewna, polichromowana, złocona i srebrzona. Płaskorzeźba przedstawia Chrystusa zasiadającego w obłokach. Jego ręce rozłożone są na boki, na piersi widnieje serce, które otacza promienista gloria.

Obraz Zwycięstwo Samsona nad Filistynami

Obraz namalowany na płótnie, w technice olejnej przybity do drewnianego blatu. Pólnagi Samson ukazany jest w pozie stojącej, w prawej ręce trzyma oślą szczękę. U jego stóp leżą pomordowani ludzie. W górnej partii obrazu namalowany jest Bóg Ojciec oraz putta anielskie. Przy dolnej krawędzi obrazu widnieje napis (nieczytelny)

Obraz Ofiara Abrahama

Obraz namalowany na płótnie, w technice olejnej przybity do drewnianego blatu. Starotestamentalna scena rozgrywa się na tle pejzażu. Przy stosie ofiarnym klęczy Izaak, obok stoi Abraham, którego anioł powstrzymuje przed zabiciem syna. W dolnej części obrazu widnieje niekompletnie zachowany napis „...Domini Filium immolaturus prohi.../...amal ideus...”

Obraz zasuwowy dwustronny: Pieta, Immakulata

Obrazy wykonane na podobraziu drewnianym najprawdopodobniej w technice olejnej.

Rzeźba św. Piotr

Figura wykonana z drewna, polichromowana, złocona i srebrzona. Święty przedstawiony jest w pozie stojącej, ubrany jest w długą suknię i płaszcz. W prawej ręce trzyma nóż, lewą podtrzymuje płaszcz .

Rzeźba św. Paweł

Figura wykonana z drewna, polichromowana, złocona i srebrzona. Apostoł przedstawiony jest w pozie stojącej, ubrany jest w długą suknię i płaszcz. W lewej ręce trzyma księgę, prawą dłoń wspiera na rękojeści miecza.

Rzeźba św. Bartłomiej

Figura wykonana z drewna, polichromowana, złocona i srebrzona. Święty przedstawiony jest w pozie stojącej, ubrany jest w długą suknię i płaszcz. W prawej ręce trzyma klucze.

4. STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Stan zachowania ołtarza głównego należy określić jako zły. Ołtarz jest mocno zabrudzony, pokryty pajęczynami zwłaszcza w górnych partiach i poziomych płaszczyznach. W obrębie wszystkich elementów stwierdzono nieprawidłowe działania naprawcze: dwukrotne przemalowania struktury, figur, elementów złożonych. Struktura drewna jest znacznie osłabiona. Drewno jest spróchniałe, widoczne są liczne otwory wylotowe po drewnojadach. Materiał utracił swoje właściwości mechaniczno-wytrzymałościowe. W wyniku pracy drewna w zmiennych warunkach wilgotnościowych powodujących na przemian procesy pęcznienia i kurczenia się desek, połączenia stolarskie uległy rozluźnieniu. Powstały szczeliny między deskami oraz na stykach poszczególnych elementów. W obrębie struktury widoczne są zniszczenia mechaniczne powstałe w trakcie użytkowania, takie jak, ubytki profili i elementów snycerskich, zarysowania czy wgniecenia na krawędziach form architektonicznych.

Część elementów złożonych została pokryta szlagmetalem. Pod jego warstwą znajdują się zachowane złocenia oraz srebrzenia. Na kolumnach i uszakach zachowane jest stare złoto. Jest ono mocno poprzecierane, zabrudzone, z licznymi ubytkami do warstwy gruntu. Zaprawa kredowo klejowa zarówno w partiach złożonych jak i strukturze ołtarza zachowana jest w różnym stanie. W wielu miejscach widoczne są ubytki pod przemalowaniami, które wykonane zostały bezpośrednio na drewnie. Grunty pokryte są siatką spękań.

Rzeźby są mocno zakurzone, polichromia pociemniała, stan zachowania złocień jest zbliżony do innych elementów złożonych.

Obrazy na bramkach zachowane są w dobrym stanie, są zabrudzone, kolorystykę zniekształca pożółkły werniks. Nie stwierdzono pęcherzy ani złuszczeń. Warstwa malarska oraz podobrazie płócienne zachowane są dobrze.

5. CEL ORAZ ZAŁOŻENIA KONSERWACJI I RESTAURACJI – PROJEKT KONSERWATORSKI

Celem planowanych prac konserwatorskich przy ołtarzu głównym z kościoła w Rogach jest zahamowanie procesów destrukcyjnych niszczących obiekt oraz przywrócenie mu walorów funkcjonalno-użytkowych oraz estetyczno-artystycznych.

Strukturę ołtarza należy oczyścić z zabrudzeń i przemalowań. Kolejnym istotnym zamierzeniem jest impregnacja strukturalna mocno osłabionego drewna. Inne czynniki destrukcyjne, takie jak bytujące na powierzchni mikroorganizmy, także muszą zostać wyeliminowane. Ołtarz należy poddać pracom stolarskim polegającym na ustabilizowaniu rozluźnionych połączeń, rekonstrukcji brakujących lub mocno zdegradowanych fragmentów drewna. Odspojone partie zaprawy powinny zostać poddane konsolidacji, a wszelkie odspojenia podklejeniu, aby podłoże malowideł było ustabilizowane.

Uzupełnienia ubytków zaprawy kredowo-klejowej powinny zostać wykonane w sposób odpowiadający pierwotnej technologii. Retusz i rekonstrukcje dekoracji malarskiej należy wykonać metodą scalajaco-naśladowniczą.

Należy oczyścić elementy złożone z przemalowań oraz szlagmetal. W przypadku dobrze zachowanych złocen należy podjąć próbę ich scalenia z zastosowaniem złota proszkowego oraz płatkowego.

6. PROGRAM PRAC

1. Odkurzenie i oczyszczenie elementów z powierzchniowych zabrudzeń.
2. Demontaż elementów ołtarza.
3. Oczyszczenie powierzchni struktury z nawarstwień brudu oraz przemaalowań przy zastosowaniu metod chemicznych. Metodę należy wybrać po przeprowadzeniu prób.
4. Przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji z zastosowaniem preparatu *Hylotox Q*, poprzez obustronne nanoszenie preparatu pędzlem.
5. Wzmocnienie osłabionej struktury drewna z zastosowaniem Paraloidu B72 w toluenie i ksylenie.
6. Wykonanie prac stolarskich: wzmocnienie konstrukcji ołtarza, uzupełnienie brakujących listew i profili oraz elementów snycerskich.
7. Sklejenie szczelin z zastosowaniem kleju do drewna na bazie polioctanu winylu. Wykonanie uzupełnień z drewna o odpowiednio dobranym gatunku w miejscach szpar i pęknięć.
8. Wypełnienie drobnych ubytków drewna gotową dwuskładnikową masą Akson SC 258.
9. Uzupełnienie ubytków warstwy zaprawy z użyciem zaprawy kredowo-klejowej.
10. Scalenie kolorystyczne warstwy malarskiej w technice olejnej (*Rembrandt, Maimeri*).
11. Oczyszczenie powierzchni złocień metodami chemicznymi.
12. Uzupełnienie ubytków gruntów w obrębie złocień– zaprawa klejowo-kredowa.
13. Uzupełnienie ubytków warstw pulmentów firmy *Selhamin* lub *Lefranc*.
14. Uzupełnienie złocień złotem płatkowym 23.75 karatowym.
15. Zabezpieczenie warstwy malarskiej werniksem półmatowym.
16. Montaż elementów w kościele.

Rzeźby

1. Odczyszczenie powierzchni rzeźb z powierzchniowych zabrudzeń z użyciem miękkich pędzli.
2. Odczyszczenie polichromii z przemaalowań metodą chemiczną odpowiednio dobraną na podstawie prób.
3. Oczyszczenie powierzchni złocień metodami chemicznymi.
4. Przeprowadzenie zabiegu dezynsekcji z zastosowaniem preparatu *Hylotox Q*, poprzez obustronne nanoszenie preparatu pędzlem.
5. Wzmocnienie osłabionej struktury drewna z zastosowaniem Paraloidu B72 w toluenie i ksylenie.
6. Wypełnienie drobnych ubytków drewna gotową dwuskładnikową masą Akson SC 258.
7. Uzupełnienie ubytków gruntu zaprawa kredowo-klejową.
8. Uzupełnienie ubytków gruntów w obrębie złocień– zaprawa klejowo-kredowa.
9. Uzupełnienie ubytków pulmentów firmy *Selhamin* lub *Lefranc* (

10. Uzupelnienie zloceń zlotem w proszku oraz platkowym 23.75 karatowym.
11. Uzupelnienie ubytków polichromii w technice olejno-zywicznej naśladowczo do oryginału farbami olejno-zywicznymi (*Rembrandt, Maimeri*).
12. Zabezpieczenie warstw polichromii werniksem półmatowym.

Obrazy

1. Wyjęcie obrazów z ołtarzy,
2. Oczyszczenie warstwy malarskiej z brudu oraz pociemniałego werniksu za pomocą emulsji o neutralnym pH.
3. Usunięcie żółtego werniksu.
4. Uzupelnienie ewentualnych ubytków w drewnianym podobrazii z zastosowaniem dwuskładnikowej masy epoksydowej Akson SC. 258
5. Uzupelnienie ubytków warstwy zaprawy kitami emulsyjnymi barwionymi w masie do odpowiedniego, zgodnego z oryginalnym kolorem, opracowanie powierzchni kitów, zaszlakowanie.
6. Założenie na lico werniksu retuszarskiego.
7. Uzupelnienie ubytków warstwy malarskiej metodą scalająco-naśladowczą odsączonymi farbami olejnymi (*Rembrandt Maimeri*)
8. Zawerniksowanie obrazów.
9. Montaż w ołtarzach.

DOKUMENTACJA FOTOGRAFICZNA

Fot 1. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 2. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, fragment, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 3. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, fragment z figurą św. Pawła, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 4. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, fragment z figurą św. Piotra, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 5. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, zwieńczenie ołtarza z figurą św. Bartłomieja, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 6. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, fragment, detal snycerski na bramce lewej, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 7. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, płaskorzeźba z przedstawieniem Najświętszego Serca Jezusa, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 8. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, obraz z przedstawieniem „Zwycięstwa Samsona nad Filistynami” na bramce, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.

Fot 9. Rogi, kościół p.w. św. Bartłomieja, ołtarz główny, obraz z przedstawieniem „Ofiary Abrahama na prawej bramce, stan przed konserwacją, czerwiec 2021.